Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Eduskunta
Tarkastusvaliokunta

Tarkastusvaliokunnan asiantuntijapyyntö K 20/2024 Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 7/2024, maatalouden investointituet – kannattavuuden ja kilpailukyvyn kehittäminen

## Varsinais-Suomen ELY-keskuksen asiantuntijalausunto

Varsinais-Suomen ELY-keskus kiittää mahdollisuudesta nostaa esiin huomioita VTV:n tarkastuskertomuksesta.

Huomioita näkökulmasta, jolla maatilojen rakennetta kehitetään ja tarkastellaan

Voidaan kiinnittää huomiota siihen, että varsinaissuomalaisesta näkökulmasta investointitukijärjestelmän lainsäädännössä, ohjauksessa ja toteutuksessa on ollut historiallinen mutta alueellemme vieras painotus maidontuotannon kehittämiseen. Tästä johtuu tukijärjestelmiin joitakin käytännön rakenteita, jotka eivät ole sopineet täysin varsinaissuomalaisen maatalouden rakenteeseen. Esimerkiksi maatilakohtaisen tukikaton asettaminen 1,5 M€ tasolle, sisältäen 0,3 M€ ympäristöinvestointeihin korreloi tavoitteellisen 300 lypsylehmän navettainvestointiin tarvittavaa avustussummaa, huomioiden lantalan rakentamisen. Samaa tukikattoa on sovellettava avomaan puutarhatalouteen. Valintakriteerit ovat suosineet ennemmin puurakenteista yhteisnavettaa kuin kasvihuonetta tai broilerihallia.

Tarkastuskertomuksen mukaan tarkastelu rajattiin ns. kilpailukykyinvestointeihin. Tämä rajasi tarkastelusta esimerkiksi eläinten hyvinvointia edistävinä investointeina rahoitettavat vapaaporsitusjärjestelmät tai kananmunantuotannon vapaajärjestelmät, jotka eivät lisää tuotantokapasiteettia mutta joilla on selkeästi myös maatilan kilpailukykyä edistävä tarkoitus ja joiden kustannukset ja tukimäärät ovat olleet alueellamme merkittäviä.

Huomioita maatalouden rakennekehityksestä ja tuetuista investoinneista

Kananmunantuotanto toimii hyvänä verrokkina rakennekehityksestä, joka on tapahtunut ilman tukea. Viimeiset 30 vuotta kananmunantuotannon kapasiteetin lisäys on jätetty investointitukijärjestelmän ulkopuolelle. Tukitoimet ovat jonkin verran parantaneet tuottajien mahdollisuuksia jatkaa olemassa ollutta tuotantoaan (korvaavien virikehäkki-investointien tukeminen perinteisten häkkikanaloiden täyskieltoon 2012 asti, eläinten hyvinvointi-investoinnit vapaajärjestelmiin vuodesta 2015).

Varsinais-Suomen ELY-keskus seuraa rakennekehitystä säännöllisin tilastokatsauksin, joista on poimittu seuraavat kananmunantuotannon tiedot:

Kananmunantuotanto Varsinais-Suomessa

| Vuosi | 2000 | 2022 |
|---|---|---|
| Tuotantosuunnan maatilat | 301 | 103 |
| Munivien kanojen lukumäärä | 1 939 000 | 2 485 000 |

Vaikka laajennusinvestointeja ei ole tuettu, rakennekehitys on ollut kanataloudessa erityisen voimakasta. Suurimmat yksiköt tuottavat yli 10 % koko maan kananmunantuotannosta.

Tarkastusraportin huomioi oikein, että toistuvasti investoivien yritysten joukko on kohtalaisen pieni. Varsinais-Suomessa tuen kohdentumista yksittäisille maatiloille tarkasteltiin vuonna 2021 vuodesta 2015 myönnettyjen tukien osalta. Seuraavassa kaaviossa investointitukea saaneet 710 maatilaa asetettiin tuen määrän perusteella suurimmasta pienimpään:

Rahoituskauden investointituesta 80 % 150 maatilalle Varsinais-Suomessa (2015 – 2021). Investointitukea myönnettiin kaikkiaan 710 hakijalle. Eniten tukea saanut maatila ensimmäisenä. Vuonna 2021 Varsinais-Suomessa oli 4 687 maatilaa.

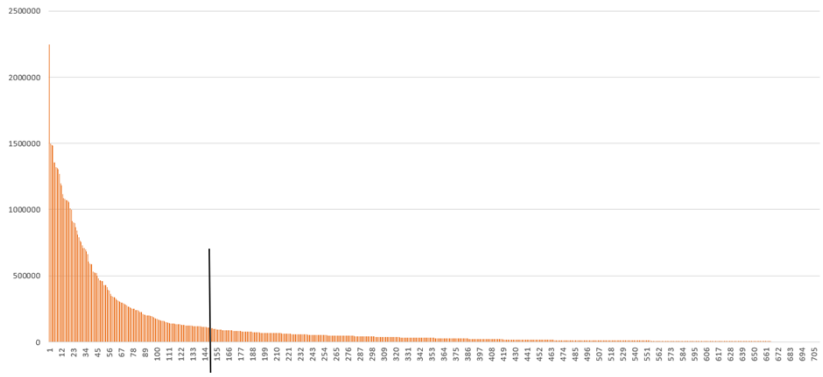


Varsinais-Suomen ELY-keskus, maaseutupalvelut, Antti Jaatinen (2021)

Kaaviosta on todettavissa, että tarkasteluajanjaksolla sovellettu 1,5 M€ maatilakohtainen tukikatto kolmen kalenterivuoden jaksolla ei ole rajoittanut lainkaan investointien kokoa kuuden vuoden tarkastelujaksolla. Lisäksi 150 aktiivisimmin investoivaa maatilaa sai 80 % myönnetystä tuesta. Kokemuspohjaisesti tästä tilajoukosta löytyvät tarkastusraportin kuvaamat hyvin kannattavat tilat ja vastaavasti 25 000 euron yrittäjätuloa vasta investoinnin jälkeen tavoittelevat tilat pääosin loppujen 560 maatilan joukosta.

Tarkastusraportissa todetaan, että ”*tilan kannattavuus on sitä parempi, mitä useammin se on investoinut*.” Kokemuspohjaisesti voidaan esittää väite lähes samassa muodossa ”*mitä parempi tilan kannattavuus on ollut, sitä useammin se investoi.”* Kaavion jakauma on matemaattisesti lähellä tasaista hyperbeliä – onko siihen vaikutettu mitenkään? On tarpeen

tarkastella, korreloiko tulos jo maatilan 2015 lähtötason kannattavuuden kanssa kuten todetun investoinneilla saavutetun kannattavuuden kanssa? Näyttää myös todennäköiseltä, että maatilojen voimakkaimmin investoiva kärkijoukko on samalla suurin yrittäjäperheen ulkopuolisen työvoiman työllistäjä ja lisäksi osakeyhtiömuotoinen. Tällöin lähestytään tarkastuskertomuksen kysymystä siitä, onko perinteinen maatalousyrittämisen tarkastelukulma enää oikea?

Jos tuki kohdistuu joka tapauksessa kehittyvälle tilojen kärkijoukolle, voidaan esittää kysymys, onko tukiprosessi ollut näiden tilojen suurille investoinneille lähinnä hallinnollinen hidaste? Kananmunantuotannon osalta vastaavat investoinnit ovat toteutuneet ilman tukijärjestelmää.

Tukijärjestelmän vaikuttamiskeinoista

Tarkastusraportin toteamus siitä, että kaikki tukikelpoiset maatilat saavat tuen, ei Varsinais-Suomessa ole täysin toteutunut. Joillakin hakujaksoilla on jonkin verran jouduttu nostamaan pisteytysrajoja. Tukihakemuksien jättämistä on myös lykätty tiedossa olevan rahoituksen niukkuuden vuoksi. Valintamenettelyn ja sen valtakunnallisten valintakriteereiden merkitys on jatkuvasti kasvanut. Edellä kuvattu hakijamaatilojen menestynein kärki nousee kuitenkin säännöllisesti hyvin kannattavina ja suurten, hyvin suunniteltujen ja perusteltujen investointien sekä merkittävän kannattavuuslisäyksen myötä myös valintamenettelyn kärkeen. Vaatimattomasta lähtötasosta ylös pyrkivä maatila on helposti ensimmäinen karsiutuja.

Tukikatto toimii parhaiten yksittäisen perheviljelmän kohdalla mainitun navettahankkeen osalta. Tukikattoa voidaan kiertää vaiheistamalla investointeja, mikä voi johtaa myös epätarkoituksenmukaiseen vaiheistamiseen. Esimerkiksi kasvihuonetuotannossa voidaan jakaa toimintaa useampiin sijainniltaan erillisiin ja itsenäisiksi tulkittaviin osakeyhtiöihin ja välttää tukikatto, vaikka esimerkiksi markkinointi olisi yhteistä. Tukikatto toimii myös investoinnin kokoa tarkalleen määrittävänä tekijänä, jotta mikään osa investoinnista ei jäisi maksimituen ulkopuolelle. Navettaa ei kannata rakentaa 400 lypsylehmälle. Ratkaisu voisi olla esimerkiksi investoinnin kasvaessa vaiheittain laskeva tukitaso.

Investointitukijärjestelmä olisi oleellinen niiden, noin parhaaseen neljännekseen sijoittuvien maatilojen osalta, jotka eivät ilman tukea pystyisi kehittämään tilaansa mutta joilla jatkuvuus on kuitenkin tavoitteena. Nykyisessä, monille tiloille haastavassa rahoitustilanteessa erityisesti toimiva valtiontakausjärjestelmä voisi kohdistua parhaiten kärkimaatiloja laajemmalle joukolle. Olisi tärkeää, että investointitukijärjestelmä tukisi erityisesti nuorten viljelijöiden pysymistä maatilojen kannattavimmassa neljänneksessä. Ennestään vahvimpien yksiköiden merkittävä tukeminen voi vaikeuttaa laajasti uusien yrittäjien kilpailuasemaa omalla tuotannonalallaan.

Tukijärjestelmästä riippumatonta kehitystä

Maatilojen kehittymisessä ovat mukana ELY-keskusten ohella keskeisesti meijerit, teurastamot ja muut markkinointikanavat ja rahoituslaitokset. Maatilojen määrän laskettua ja yksittäisten tuotannonalojen yrittäjäjoukon jäädessä pieneksi on nähtävissä erilaisten verkostojen merkityksen kasvu. Vuonna 2020 rakennetuki 2015 – 2019 Varsinais-Suomessa sijoitettiin kartalle postinumeroittain:

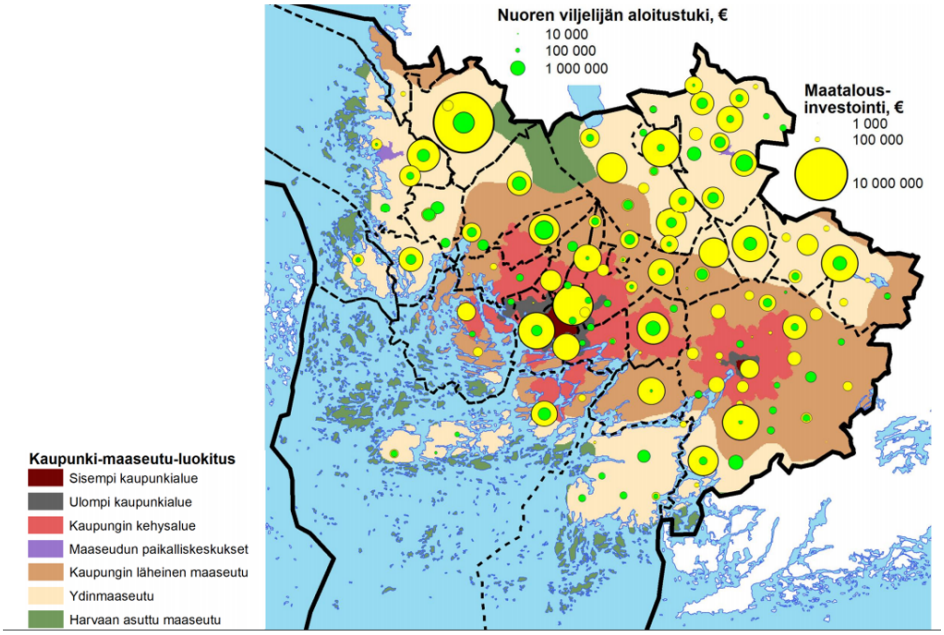


(Pasi Saukkonen, Irene Kuhmonen 2020)

Kartasta on mahdollista tulkita positiivisena esimerkiksi vihannestuotannon voimakas verkostomainen kehittäminen Laitilan alueella mutta valitettava Kemiönsaaren jääminen paitsi investoinneista – johtuuko tämä jäämisestäkielirajan taakse ja viljelijäverkostojen ulkopuolelle? Maatilan kehittämisessä haetaan tukea kollegasta, jalostetaan yhdessä karjaa, vertaillaan kananpoikasten kasvukäyriä ja kilpailutetaan yhdessä laitehankintoja. Maatiloja ja viljelijäverkostoja voidaan tukea myös rahoittamalla erilaisia ruokaketjun kehittämishankkeita, joiden merkitys on Varsinais-Suomessa koettu suureksi myös rakennekehityksen kannalta.

Antti Jaatinen, yksikön päällikkö
maaseutuyksikkö
Varsinais-Suomen ELY-keskus

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti. Merkintä on seuraavalla sivulla.

Tämä asiakirja KEHA/79041/2024 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument KEHA/79041/2024 har godkänts elektroniskt

Jaatinen Antti 04.11.2024 09:35